

**Комунальна установа Сумська загальноосвітня школа І-ІІІ
ступенів №21, м. Суми, Сумської області**

**Упровадження інформаційно-комунікаційних
технологій на уроках української мови та
літератури як засобу підвищення якості
навчальних досягнень та розвитку ключових
компетентностей учнів 5-11 класів**

**Матеріали з досвіду роботи
вчителя української мови та літератури
Охріменко Наталії Вікторівни**

Суми - 2017

Тема досвіду: «Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури як засобу підвищення якості навчальних досягнень та розвитку ключових компетентностей учнів 5-11 класів».

Об'єкт досвіду: Охріменко Н.В., учитель української мови та літератури; кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії», педагогічне звання «старший учитель», стаж роботи – 24 роки.

Адреса досвіду: комунальна установа Сумська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №21, м. Суми, Сумської області.

Роки вивчення: 2013-2017

ЗМІСТ

I. Вступ.....	4
II. Опис досвіду.....	8
III. Висновки та рекомендації	31
IV. Список використаних джерел	34
V. Додатки.....	35

Вступ

Актуальність досвіду

Інформаційно-комунікаційна компетентність є однією з ключових компетентностей сучасної освіченої особистості. Педагогічні працівники, завдання яких полягає в навчанні та вихованні молодих громадян інформаційного суспільства, самі повинні задовольняти критеріям нової інформаційної особистості, володіти інноваційними технологічними інструментами, застосовувати їх у своїй професійній діяльності. Крім того, формування та розвиток інших базових компетентностей – соціально-політичної, комунікативної, соціокультурної, компетенції безперервної освіти – також неможливо здійснити в сучасних умовах без оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями.

Переконана, що головний екзаменатор наших школярів – життя. Наскільки вони будуть адаптованими до соціального середовища, здатними оперативно приймати правильне рішення в нестандартних ситуаціях, умітимуть аналізувати й контролювати власну діяльність, тобто успішно її виконувати, залежить насамперед від школи, від того, у якій мірі в них будуть сформовані життєві (ключові) компетентності.

Серед розмаїття освітніх інноваційних педагогічних технологій, що спрямовані на реалізацію мети, сучасних завдань освіти, мною обрано інформаційно-комунікаційні технології. Чому саме?

По-перше, в умовах інформаційного суспільства звичайне навчання поступово втрачає свій сенс. Величезний потік інформації, що старіє швидше, ніж учень закінчує школу, уже неможливо вмістити до шкільної програми.

По-друге, інформаційно-комунікаційні технології певним чином поєднують елементи інших освітніх технологій, зокрема розвивального, особистісно зорієнтованого, інтерактивного, проектного навчання тощо.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі дозволяє змінити роль учителя, який створює умови для активної діяльності учня; забезпечує умови для розвитку творчої особистості дитини; сприяє розвитку пізнавальної діяльності, самопізнання, самореалізації та самовдосконалення; робить можливим оригінальний підхід до побудови структури сучасного уроку української мови та літератури.

Актуальність упровадження інформаційно-комунікаційних педагогічних технологій підтверджують освітянські документи, нормативно-правові акти, постанови, укази та науково-теоретичні, методичні дослідження, праці, рекомендації, що свідчать про пильну увагу держави, науковців, психологів, методистів, а також учителів-практиків до цієї проблеми. Серед них Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про інноваційну діяльність», Державна національна програма «Освіта», Національна доктрина розвитку освіти України, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа на період до 2029 року», Концепція «Нова українська школа» тощо.

Суспільству потрібна інтелектуально та соціально компетентна особистість, здатна творчо діяти, неординарно вирішувати проблеми, створювати нове. Сьогодні не можна вважати викладання дисциплін якісним, якщо вчитель не використовує у своїй роботі з учнями інформаційно-комунікаційні технології, бо вони стали невід'ємною частиною життя людини.

Потреби сучасного життя зумовлюють пошуки нових форм організації навчально-виховного процесу. Сучасний світ динамічний, мобільний, тому молода людина краще реагує, відгукується на нове в навчанні. Використання елементів

інформаційно-комунікаційних технологій є одним з інноваційних засобів вивчення української мови й літератури, що дозволяє стимулювати пізнавальний інтерес учнів, вивільнити чимало часу для творчої співпраці вчителя та учня, підвищити якість навчальних досягнень школярів, розвивати ключові компетентності. На користь упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес говорять також психолого-педагогічні дослідження. Ще Я. Коменський у праці «Велика дидактика» писав: «Усе, що тільки можна, давати для сприймання чуттям, а саме: видиме – для сприймання зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, доступне дотикові – через дотик. Якщо будь-які предмети можна сприйняти кількома чуттями, нехай вони відразу сприймаються кількома чуттями...». Найефективнішу дію на людину здійснює та інформація, що впливає на кілька органів чуття, вона засвоюється тим краще й міцніше, чим більше видів сприймання активізовано. У цьому нам допоможуть інформаційно-комунікаційні технології.

Як бачимо, актуальність обраної теми визначається соціальним замовленням. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури актуальне й обумовлене тим, що в них закладені великі можливості для навчання на якісно новому рівні.

Мета досвіду

Метою досвіду є обґрунтування необхідності використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури; визначення ефективних форм і методів їх застосування; підвищення якості навчальних досягнень школярів.

Об'єкт досвіду

Організація навчально-виховного процесу на уроках української мови та літератури з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Предмет досвіду

Предметом дослідження є основні фактори, що впливають на результати навчально-виховного процесу та розвиток особистості учня в умовах використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Завдання

Основні завдання використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення української мови та літератури такі:

- підвищити рівень мотивації навчальної діяльності школярів;
- активізувати пізнавальну діяльність учнів, розвиток творчих здібностей;
- розглянути ефективні форми, методи та прийоми інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури;
- удосконалити навички самостійної роботи учнів в інформаційних базах даних, мережі Інтернет;
- розробити уроки, позакласні заходи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;
- розкрити позитивні та негативні сторони використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- зробити процес навчання та виховання школярів цікавішим та змістовнішим;
- підвищити показники навчальних досягнень школярів, розвивати ключові компетентності.

Педагогічна ідея

Провідна педагогічна ідея досвіду полягає у формуванні ключових компетенцій учнів на основі пошуку й впровадження нових активних підходів до навчання, удосконалення засобів і форм процесу навчання, з метою створення

комфортних умов, за яких кожен учень відчує свою успішність, інтелектуальну спроможність, значущість.

Опис досвіду

Мета навчання дитини — дати їй можливість жити самостійно, без учителя.

Альберт Губбард

Пріоритетним у розвитку освіти України XXI століття є «підготовка людей високої освіченості й моралі, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці». Інформатизація освітнього процесу є одним із важливих шляхів пізнання світу та науки й посідає провідне місце в реформі освіти України.

Зважаючи на це, важливо, щоб відбулося переосмислення ролі вчителя в процесі модернізації системи освіти відповідно до новітніх досягнень науки, культури й соціальної практики. Сучасному вчителеві вже недостатньо просто мати глибокі предметні знання, володіти практичними вміннями та навичками. Йому необхідно творчо використовувати набуті знання в нестандартній змінній ситуації, виявляти конструктивність в організації й плануванні педагогічного процесу.

Створення й практична реалізація моделі інноваційного освітнього простору для формування предметної мовної та літературної компетентності повинна сприяти не тільки здобуттю міцних знань у межах певного предмета, а й формуванню в учнів уміння адаптуватися до швидкозмінних умов життя людини постіндустріального суспільства, вироблення вмінь побудови процесу навчання, спрямованого на активізацію діяльності учнів відповідно до їх інтересів у здобутті певних знань і відчутного теоретичного чи практичного результату.

Навчальна діяльність на уроках української мови та літератури покликана не просто дати людині знання, уміння, навички, а сформувати в неї предметну

компетентність як загальну здатність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, отриманих завдяки навчанню. Традиційна освітня парадигма, основу якої складали знання, уміння й навички, поступається місцем новій, в основі якої – формування життєвої компетентності школяра, що передбачає мобільність знань, гнучкість методів і критичність мислення, тобто здатність використовувати наявні знання та вміння на вищому рівні, переносити їх у різні ситуації, застосовувати практично, робити правильні висновки.

У педагогіці поняття «інформаційні навчальні технології» – не нове. Усі педагогічні технології належать до інформаційних, бо будь-який навчальний процес – це передача інформації стосовно певної предметної галузі знань. На даному етапі розвитку суспільства в поняття «інформаційні навчальні технології» вкладається новий зміст, який привнесло використання технічних засобів інформатизації навчального процесу (комп'ютерів, комп'ютерних комунікацій, різноманітних електронних пристроїв тощо).

Нові інформаційні технології навчання – це сукупність методології та технології навчання, в основу якої покладено використання комп'ютерних навчальних програм, електронних посібників і підручників, що забезпечують інтерактивний програмно-методичний супровід навчального процесу і є однією з форм реалізації мети та змісту сучасної парадигми гуманізованої освіти.

Переконана, використання комп'ютера в навчальному процесі допомагає вчителю зробити урок динамічним, цільовим, насиченим, яскравим, таким, що запам'ятовується надовго.

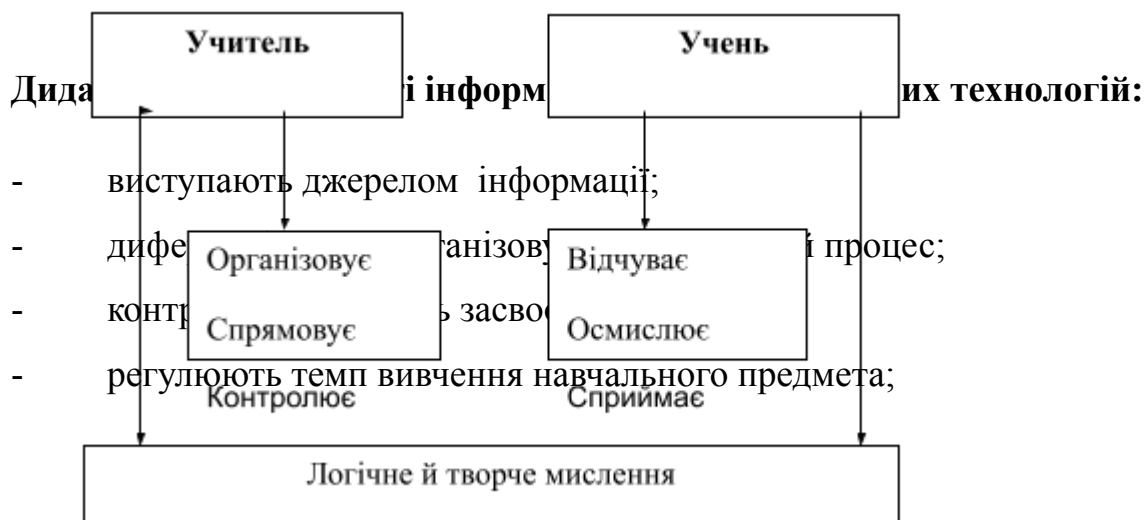
Комп'ютер – це знаряддя, що поліпшує роботу вчителя, але спочатку педагогу треба докласти чимало зусиль для опанування знаряддям, необхідно творчо проводити підбір матеріалу до уроків, переглянути методику викладання щодо застосування на уроці комп'ютерної техніки, комп'ютерних мереж та можливості достатньо забезпечити урок мультимедійною інформацією.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій дає можливість вирішувати такі актуальні питання:

- використовувати здобутки новітніх інформаційних технологій;
- удосконалювати навички самостійної роботи учнів в інформаційних базах даних, мережі Інтернет;
- поліпшити засвоєння учнями знань з предмета, зробити процес навчання цікавішим і змістовнішим.

Організація роботи вчителя та учнів на уроці з використанням інформаційно-комунікаційних технологій

- попереджають помилки;
- дають необхідні коментарі, пояснення;
- забезпечують зворотний зв'язок.

Під час організації навчально-виховного процесу на уроках української мови та літератури виділяю такі способи використання елементів інформаційно-комунікаційних технологій:

- комп'ютерне тестування для об'єктивного контролю та самоконтролю навчальних досягнень, що створює умови для вивільнення дитини від упередженого ставлення педагога, здійснення контролю поза межами стосунків «учитель- учень», при цьому процедура контролю набуває характеру змагання з персональним комп'ютером, що стимулює дитину до самокорекції навчальної діяльності, самоосвіти та ґрунтується на таких методах навчання, як контроль і самоконтроль у навчанні, стимулювання й мотивація;
- навчальні комп'ютерні ігри для засвоєння й закріплення навчального матеріалу, що дозволяє реалізувати індивідуальний, диференційований, діалогічний і діяльнісний підходи до навчання; надати привабливу, виразну форму навчальному матеріалу, забезпечити високий рівень його доступності для учнів із різними навчальними можливостями, перетворити навчальний процес на навчання з радістю, перевівши його в ігрову площину. В основу даного способу покладено такі методи навчання: наочні, практичні, пояснювальні, репродуктивні, проблемного викладання, стимулювання й мотивації;
- комп'ютерні творчі завдання, спрямовані на виявлення особистісного ставлення учня до навчального матеріалу, орієнтовані на розвиток вільної та творчої особистості, підвищення самооцінки школяра, його особистого статусу за рахунок опори на такі методи навчання, як самостійна робота, робота з книгою, іншими джерелами (електронні хрестоматії, довідкові матеріали, розташовані в мережі Інтернет тощо), демонстрація, стимулювання й мотивація.

Досвід переконує, що комп'ютер сприяє не тільки розвитку самостійності, творчих здібностей учнів, його застосування дозволяє змінити саму технологію надання освітніх послуг, зробити урок більш наочним. Комп'ютер забезпечує активізацію діяльності вчителя та учнів на уроці, сприяє здійсненню диференціації та індивідуалізації навчання, розвитку спеціальної або загальної обдарованості, формуванню знань, посилює міжпредметні зв'язки. Усе це дає можливість покращити якість навчання, підвищити соціальну компетентність учнів.

Загальні підходи до проведення та конструювання уроків із використанням інформаційно-комунікаційних технологій

Проведення уроків із використанням інформаційно-комунікаційних технологій потребує серйозної підготовки. Конструювання такого уроку відбувається в кілька етапів. Це концептуальний (визначення дидактичної мети, доцільності використання інформаційних технологій для досягнення кінцевих результатів), технологічний (визначення форми уроку, відбір електронних засобів навчального призначення), операціональний (виділення основних елементів уроку, визначення місця електронних засобів навчального призначення в структурі уроку, вибір способів взаємодії фігурантів уроку з навчальними засобами) й етап педагогічної реалізації.

Використання творчих комп'ютерних завдань потребує попереднього ознайомлення учнів із тематикою та суттю проблеми, окреслення термінів виконання, допомоги учневі в пошуку необхідних матеріалів, оцінюванні їх та систематизації, створенні умов для оформлення та подання підготовлених завдань у комп'ютерному варіанті.

Інформаційно-комунікаційні технології навчання – це сукупність методів і технічних засобів реалізації інформаційних технологій на основі комп'ютерних мереж і засобів забезпечення ефективного процесу навчання.

На даному етапі у своїй роботі використовую програми Microsoft Word,

Power Point, Microsoft Publisher, Microsoft Excel, а також тестову програму TEST-W. Володію вмінням роботи з друкувальною технікою та текстовими редакторами: у своїй діяльності повноцінно використовую копіювальний центр Canon: друк, сканування та копіювання. Для редагування відсканованої інформації застосовую програму Abby Fine Reader. Результатом цього є всебічна «озброєність» учителя дидактичним матеріалом із завданнями різних рівнів складності, що створює умови для диференціації та індивідуального підходу до можливостей кожного учня.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі змінює роль учителя (виступає як дизайнер уроку, фасилітатор, менеджер), що у свою чергу створює умови для активної діяльності учня, а комп'ютер при цьому – це навчальний інструмент, засіб організації навчання, джерело інформації та банк довготривалого її збереження.

Творчий пошук, фахова досконалість, любов до предмета й дітей, неупереджена вимогливість до них і до себе, використання найсучасніших педагогічних технологій на уроках – основні засади моєї педагогічної діяльності. Головним напрямом своєї роботи вважаю забезпечення розвитку кожного учня, формування всебічно розвиненої особистості.

Інформаційно-комунікаційні технології, як найбільш ефективний і багатофункціональний засіб, що інтегрує в собі могутні розподілені освітні ресурси, може забезпечити формування й прояв ключових компетентностей учня.

На уроках застосовую навчальні комп'ютерні ігри, презентації мовної теми для засвоєння та закріплення навчального матеріалу, використовую комп'ютерне тестування для об'єктивного контролю та самоконтролю навчальних досягнень учнів; упроваджую комп'ютерні творчі завдання, орієнтовані на розвиток вільної й творчої особистості.

Під час організації навчально-виховного процесу на уроках української мови

та літератури використовую елементи інформаційно-комунікаційних технологій на різних етапах уроку з метою мотивації навчання, активізації навчальної діяльності учнів, посилення їх ролі як суб'єкта навчальної діяльності, індивідуалізації процесу навчання, використання основних і допоміжних навчальних впливів, розширення меж самостійної діяльності школярів, урізноманітнення форм подання інформації тощо. На таких уроках здійснюю індивідуальний та диференційований підхід до навчальної діяльності учнів: пропоную виконати індивідуальні завдання за комп'ютером, диференціюю завдання за рівнем складності та обсягом роботи для учнів із різним рівнем навчальних можливостей, організовую проведення творчих завдань. Учні мають змогу виконати завдання на вибір, працювати з текстом твору тощо.

Моя мета – навчити школярів не лише опрацьовувати матеріали, а й уміти їх презентувати, бо сьогодення вимагає від сучасної молоді не простого оволодіння комп'ютерною технікою, а й вміння нестандартно, творчо показати свою роботу, відстоювати думку та аргументувати дії.

Переваги такої роботи надзвичайні, адже зростає зацікавленість предметом вивчення, учні самі стають творцями, ініціаторами нових ідей, розвивають свої інтелектуальні здібності.

Зупинюся на деяких методах та прийомах інформаційно-комунікаційних технологій, що використовую під час організації навчально-виховного процесу на уроках української мови та літератури.

Мультимедійні презентації

Широко використовую презентації до уроку, мовної чи літературної теми. Це дозволяє максимально наочно сприймати матеріал, що безпосередньо на екрані, скорочує час, впливає емоційно, зацікавлює, пробуджує творчу уяву, посилює мотивацію до навчання. Уроки з використанням презентацій стають цікавішими для учнів, а тому й ефективнішими для засвоєння знань, поліпшують рівень унаочнення

навчального матеріалу, заохочують школярів до пошукової діяльності, творчого підходу, практичного застосування отриманих знань. Підготовка презентацій з української мови та літератури є ефективним методичним прийомом, що допомагає в цікавій формі узагальнювати, відпрацьовувати, повторювати, систематизувати й створювати нове на основі вивченого. Крім того, створення презентацій – ефективне завдання для самостійної дослідницько-пошукової роботи школярів, що згуртовує дітей, навчає працювати в групі й нести колективну відповідальність за виконану роботу.

Так, учні, яких я навчаю, створили презентації на тему «Життя та творчість Павла Грабовського», «Віхи життя та творчості Лесі Українки», «Іван Франко. Повість «Захар Беркут», «Життєвий та творчий шлях Катерини Мотрич», «Тарас Шевченко та сучасність», «Дієприкметник як особлива форма дієслова», «Правопис голосних і приголосних у суфіксах дієприкметників», «Складне речення, його види», «Складносурядне речення», «Складнопідрядне речення», «Безсполучникові складні речення», «Складне речення з різними видами зв'язку» тощо.

Комп'ютерний диктант

Диктант – давно відома форма перевірки знань, проте його використання в мультимедійному форматі відкриває нові можливості, дозволяє економити час. Серед видів комп'ютерних диктантів на уроках мови надаю перевагу самодиктанту, розподільному, вибіркового, асоціативному. Серед видів літературних диктантів, репрезентованих у комп'ютерних технологіях, використовую портретний, хронологічний, цитатний.

Розподільний диктант

Запишіть іменники назви істот та назви неістот у дві колонки

Земля, сонце, мурашка, пісня, краб, соловей, життя, рибина, натхнення, відкриття, жар-птиця, черевик, мікроб, троянда, колібри, картина, дівчатко, зіронька, богатир, народ

Розподільний диктант

ПЕРЕВІРТЕ

Назви істот	Назви неістот
Краб, соловей, рибина, мурашка, богатир, жар-птиця, мікроб, колібри, дівчатко	Земля, сонце, пісня, натхнення, відкриття, черевик, народ, картина, троянда, зіронька,

Навчальний практикум

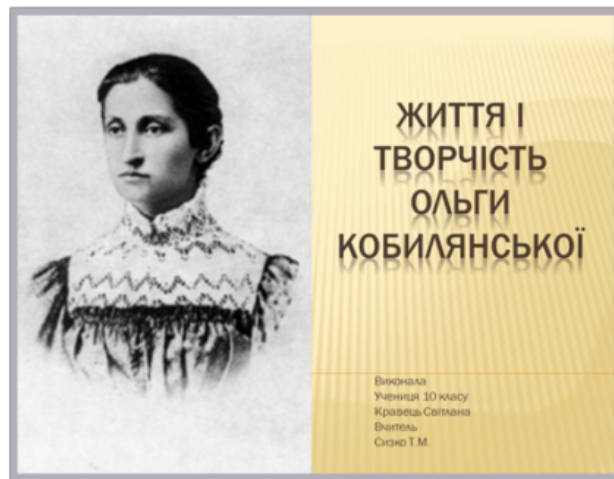
На слайді чи на комп'ютері подаю текст із пропущеними буквами та розділовими знаками. У процесі роботи учні пояснюють уживання букв і розділових знаків, роблячи відповідні записи. Навмисно пропускаю лише букви й розділові знаки тільки на вивчені правила. Учень виконує той обсяг, який може (застосовую диференційований підхід).

Динамічні таблиці

Такі засоби навчання можуть наочно показати зміни, що відбуваються в словах, словосполученнях, реченнях. Учні можуть усвідомити принцип дії того чи іншого правила, що сприяє активному навчанню мови. Потрібні елементи з'являються й зникають, рухаються, збільшуються, переміщуються; іноді для створення бажаного ефекту застосовую звукове оформлення, анімаційні вставки тощо. Матеріал добираю з орієнтацією на асоціативне, образне мислення учнів, що дає змогу швидко запам'ятати та якісно застосувати набуті знання.

Літературний портрет

Мультимедійний проект, що містить документи, фотографії, таблиці, ілюстративний матеріал, аудіозаписи та відеофрагменти, скомпоновані в послідовному порядку, що дає змогу найбільш повно та яскраво розповісти учням про життєвий і творчий шлях письменника.

Віртуальні екскурсії

Розробляю завдання та запитання до відеосюжету, ілюстрації, картини, організовуючи роботу учнів. Комп'ютер дає змогу розглянути об'єкт опису чи предмет розповіді в цілому, скласти враження про нього, а також, якщо є потреба, показати об'єкт у фрагментах, акцентуючи увагу на окремих деталях. Таким чином, віртуальна екскурсія знайомить учнів з Україною, її історією, природою, видатними людьми, розширює кругозір школярів, сприяє їх розвитку навіть в умовах, коли справжня екскурсія неможлива.

Пропоную учням виконати різноманітні творчі завдання: скласти речення

чи міні-твір за побаченим із використанням певних слів (фразеологізмів, синонімів, прикметників різних ступенів порівняння тощо) або синтаксичних конструкцій (вставних слів, порівнянь та інше); висловити враження від побаченого, використовуючи прийом «Міnor-мажор»; дати відповідь на проблемне питання тощо. Це значно поживає урок, сприяє активному розвитку мовлення учнів.

Тестові завдання

Оцінювання засвоєних знань є суттєвим чинником у формуванні особистості, а контроль за навчально-пізнавальною діяльністю школярів – обов’язкова складова навчального процесу. Контроль навчальних досягнень учнів, що відбувається протягом навчального року, спрямований на виявлення рівня знань, умінь, навичок, сприяє розкриттю причин недостатнього засвоєння матеріалу, дає змогу своєчасно вжити потрібні заходи для корекції знань та ліквідації в них прогалин. Із різних форм контролю комп’ютерне тестування є найбільш незалежним від суб’єктивного ставлення вчителя до учня, тобто найбільш об’єктивним та етичним.

На уроках української мови під час здійснення контролю знань, умінь, навичок учнів використовую тестові комп’ютерні програми: «Рідна мова. 5 клас», «Рідна мова. 6 клас», «Рідна мова. 7 клас», «Рідна мова. 8 клас», «Рідна мова. 9 клас». Це різнорівневі комплексні завдання, що поєднують у собі репродуктивні й творчі елементи.

Розробляю та використовую тестові завдання за допомогою спеціальної програми тестового характеру, розташовуючи кожне запитання та варіанти відповідей на нього на окремому слайді. Такі тестові завдання зручно використовувати під час тематичного оцінювання, аудіювання, на етапі актуалізації опорних знань, закріплення вивченого матеріалу.

Аудіовізуальний навчальний матеріал

Застосовую в роботі перегляди фільмів або їх фрагментів за прочитаними

програмовими текстами, наприклад «Тіні забутих предків» за повістю М.Коцюбинського, «Наталка Полтавка» за І.Котляревським, «Украдене щастя», «Захар Беркут» за І.Я.Франком та іншими. Використовую на уроці наочність вищого рівня – відеоматеріали, анімаційні фрагменти, відеоролики, інтерактивні моделі тощо, що дають змогу продемонструвати на уроці ті явища, що в реальному світі побачити неможливо.

Буктрейлер

Залучаю учнів до створення буктрейлерів, спочатку ознайомила їх з вимогами щодо створення короткого відеоролика за мотивами твору. Метою створення буктрейлера є спонукання до прочитання книги. Його особливістю є те, що розповідь про прочитаний твір подається в образній, інтригуючій формі. Тривалість буктрейлера не перевищує три хвилини. Так, учні 9-Б класу Ніколаєнко П. та Демченко К. створили буктрейлер до повісті Г.Квітки-Основ'яненка «Маруся», його подано на конкурс учнівської творчості «Стежками літературних героїв».

Кроссенс

Кроссенс – асоціативна головоломка нового покоління. Слово «кроссенс» означає «перетин значень» і створене за аналогією зі словом «кросворд», що в перекладі з англійської мови означає «перетин слів». Ідея кроссенса проста. Це асоціативний ланцюжок, що складається з дев'яти картинок. Зображення розташовують так, що кожна картинка має зв'язок із попередньою й наступною, а центральна поєднує за змістом зразу декілька картинок. Завдання того, хто розгадує кроссенс, – знайти асоціативний зв'язок між сусідніми картинками. Починати розгадувати кроссенс можна з будь-якої картинки, що розпізнається. Оскільки основне значення кроссенса – це певна загадка, ребус, головоломка, то він є доцільною формою нетрадиційної перевірки знань із теми. Застосування кроссенса на уроці різноманітне, його можна використати при формулюванні теми й мети

уроку; при вивченні нового матеріалу, у ході створення проблемної ситуації; при закріпленні та узагальненні вивченого матеріалу; при підбитті підсумків роботи на уроці. Повністю урок можна побудувати у формі кроссенса, тобто дев'ять елементів можуть представляти собою структуру уроку. Кроссенс можна запропонувати учням як творче домашнє завдання.

Постер

Пропоную учням скласти постери, що рекламують як читання, так і книгу. Їх можна застосовувати на вступних уроках, при закріпленні та систематизації вивченого, на уроках позакласного читання, на позакласних заходах. За аналогією учитель чи учень можуть створити постери книжок, що вивчають. Для цього потрібно знайти в Інтернеті ілюстрацію до твору чи обкладинку книжки, скласти текст, що рекламуватиме твір. Так, учні 9-Б класу склали постери до улюблених творів, що вони вивчали на уроках української літератури в 9 класі.

Цей вид роботи розвиває в школярів творчі та розумові здібності, уважність, винахідливість, уміння логічно мислити, комбінувати тощо. Ще й робиться це в захопливій ігровій формі, що дає можливість учню випробувати себе в певній ролі та отримати задоволення від результатів власної праці.

Хмаринка слів

Пропоную учням скористатися сервісом Tagul.com. Кольорова хмара слів приковує погляд до об'єкта й змушує зосередитися на матеріалі. Хмара містить у собі як візуальну інформацію (наприклад форма хмари, дерева, яблука тощо), так і смислове навантаження – сам текст. Хмара слів сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу на уроках української мови та літератури.

Скрайбінг

Сучасна форма візуалізації навчального процесу, коли учні чують й бачать приблизно одне й те ж. Мова доповідача ілюструється малюнками. Скрайбінг може бути ручним і комп'ютерним. Він також сприяє кращому запам'ятовуванню

програмового матеріалу. Використовую його на уроках української мови, літератури на етапі вивчення нового матеріалу.

Плейкасти

Цікавою формою роботи є плейкасти – інтерактивні творчі листівки, що з'єднують у єдине ціле слова, картинку, музику. У результаті виходить унікальний маленький шедевр. Плейкасти часто використовують у соціальних мережах для привітань. В Інтернеті на сайті «Галерея плейкастів» є чимало літературних. Їх можна застосувати на різних етапах уроку, зокрема як мотивацію вивчення твору, як фон, коли звучить слово вчителя, читання поезії, коли учні виконують творче завдання тощо.

Лексичний калейдоскоп

На уроках української мови та літератури пропоную учням завдання випереджального характеру, під час виконання яких школярі користуються мережею Інтернет: з'ясувати значення слова, пояснити фразеологізми, дібрати антоніми, синоніми, пароніми, знайти до іншомовних слів українські відповідники тощо.

Інформаційні бюлетені, буклети

Це цікава творча форма роботи, що допомагає учням відчувати себе в ролі журналістів, редакторів. Робота над створенням буклетів має багато спільного з презентаційною технологією й сприяє формуванню соціальної, комунікативної, інтелектуальної, креативної, інформаційної, самоосвітньої компетенцій учнів. Працюючи з шаблонами програми Publisher, учні вчаться знаходити цікаву інформацію за допомогою традиційних і сучасних інформаційних ресурсів, творчо опрацьовувати її, презентувати власну позицію, своє бачення проблеми. Так, учні 11 класів до річниці з дня народження Тараса Шевченка створили буклети на такі теми: «Т.Шевченко – художник», «Образ України у творчості Т.Шевченка», «Т.Г. Шевченко. Період заслання», «Т.Шевченко та Біблія», «Т. Шевченко та Сумщина».

Творчі завдання

На уроках української мови та літератури пропоную учням завдання, що сприяють розвитку їх творчих здібностей, поліпшують орфографічну та пунктуаційну грамотність школярів. Зупинюся на деяких з них.

Орфографічний практикум «Слово-дубль». Пропоную учням надрукувати слова, визначити в них орфограми, а потім самостійно дібрати слова з поданими орфограмами. (Шістнадцять – пестливий, обласний – чесний. Орфограма: спрощення в групах приголосних).

Ігрова вправа «Цейтнот» (контроль часу в змаганнях). Організую роботу учнів у парі (групі). Школярі по черзі складають візитівку «Дієприкметник як особлива форма дієслова». Алгоритм відповіді подаю на слайді. Кожний гравець має 5 секунд на відповідь. Якщо учень не вкладається в час, хід переходить до суперника. Наприклад, називаю слово стомлена. Учні по черзі відповідають (Дієприкметник. Відповідає на запитання яка? Жіночий рід. Однина. Називний відмінок. Минулий час. Доконаний вид. Пасивний стан. Словосполучення. Стомлена мама. Речення. Стоїть на порозі стомлена мама. Речення з дієприкметниковим зворотом. Мама, стомлена працею, відпочиває. У реченні є означенням. Має залежні слова тощо). Перемагає той учень, який дасть більше правильних відповідей та вкладеться в час.

Диктант «Тиша». На слайді подаю ілюстрації, малюнки. Учні записують відповідне слово, підкреслюють орфограму.

Відповідь: замок.

Вправа «Намисто». Пропоную учням нанизати разок намистинок (однакових або різних). Це може бути характеристика героя твору, письменника, частини мови, члени речення тощо. (Мова – українська, мелодійна, барвінкова, милозвучна, солов'їна...).

Часто уроки розпочинаю з розминки, головна функція якої – створення сприятливого клімату для творчого розвитку особистості. Це **«Чарівний клубочок»**, **«Доміно»**, **«Ключове слово»**. Завдання подаю на слайді або в документі Microsoft Word.

Пропоную вправу **«Місткий кошик»**. Наприклад, надрукувати дієприкметники, які б характеризували людину. (Мати – стомлена, зажурена, зігріта, усміхнена, сяюча, любляча тощо).

Проводжу **музичні хвилинки**. Учні слухають уривок з пісні, називають її виконавця, висловлюють враження від почутого, а далі пропоную творчі завдання, наприклад, прослухати уривок з пісні «Про матір», виписати дієслова, утворити від них дієприкметники.

Ретельно продумую домашні завдання, пропоную учням підготувати комікси за мотивами літературних творів, повідомлення, використовуючи джерельну базу Інтернету; прорекламувати художній твір, дотримуючись усіх вимог, що

висуваються до рекламного продукту; створити міні-фільм (анімаційний ряд) до поезії; дібрати музику, що відповідала б настрою поезії, передавала б основну думку, відображала б внутрішній світ автора; опрацювати за допомогою Інтернет-ресурсів додаткові джерела інформації про письменника тощо.

Зрозуміло, що уроки з використанням інформаційних технологій потребують значної підготовчої діяльності педагога. Учитель повинен уміти користуватися різноманітними програмами: графічними, flash-анімації, web-редактора, програмами для створення презентацій, програмами для роботи зі звуком та відео тощо. Це уможливорює подання інформації у формі відео, презентації, web-сторінки, з різноманітними роликами.

Визнано, що особистість, яка зацікавлена, хоче пізнати матеріал, засвоює його набагато краще, ніж та, яка не зацікавлена змістом того, що вивчає.

Уроки з використанням інформаційно-комунікаційних технологій будують таким чином:

1. Мотивація уроку – короткий вступний матеріал. Часто під час мотивації створюю проблемну ситуацію за допомогою запитання.
2. Оголошення теми та очікуваних результатів уроку.
3. Основна частина уроку – опанування навчальним матеріалом: робота з поняттями, невеликими текстовими фрагментами, що містять навчальну інформацію; відеосюжетами, аудіозаписами, фотодокументами, таблицями, схемами (виклад необхідної інформації з теми у вигляді слайдів).

Основна частина уроку може включати й проведення невеликої навчальної дискусії, роботу в групах, творчий звіт із виконанням індивідуального завдання. Звісно, використовую й традиційні форми роботи та методи та прийоми навчання.

4. Підбиття підсумків уроку включає рефлексію почуттів (наприклад, що сподобалося на уроці найбільше), способів діяльності учнів (наприклад, чи раціональними були види діяльності, завдання, що використовувалися під час

уроку) та відтворення учнями основних понять уроку з демонстрацією слайдів із текстовими фрагментами. На цьому етапі з метою перевірки знань учнів із теми уроку використовую спеціальну програму тестового характеру.

**Орієнтовна схема проведення уроку з використанням
інформаційно-комунікаційних технологій**

		Методи, прийоми, засоби, форми навчання		
	Предмет, клас			
	Тема уроку			
	Мета уроку			
	Завдання уроку	Навчальні	Розвивальні	Виховні
	Обладнання уроку			
	Етапи	Перебіг уроку		
I.	Організаційний момент		Гра «Ключове слово». (З літер даного слова утворити нові слова, надрукувати їх, ПК).	
II.	Актуалізація знань (орфографічна хвилинка, мовна розминка, орфоепічний тренажер)	Учні вставляють пропущені букви, пояснюють орфограму, ставлять наголос (ПК)	Індивідуальна робота (ПК)	
	Перевірка домашнього завдання	Індивідуальне опитування (ПК)	Взаємоперевірка або самоперевірка (ПК)	
III.	Повідомлення теми, мети, завдань, структури уроку	Основні завдання уроку (схема, ПК)	Вправи «Незакінчене речення», «Асоціативний куш», «Мозковий штурм», постер, хмаринка слів	

IV.	Сприймання й усвідомлення учнями нового матеріалу	Створення наочних ілюстрацій, пояснення нового матеріалу	Розв'язання проблемних ситуацій (ПК). Вправи «Навчаючи - учуся», Мовний пінг – понг, кроссенс	Організація супровідного діалогу (учитель)
V.	Закріплення знань (тренувальні вправи на осмислення знань, формування умінь і навичок)	Постановка завдань для повторення та узагальнення знань (ПК)	Виконання завдань (робота з текстом, гра «Як Попелюшка», зорово-слуховий диктант, рольові ігри, сенкан, шпаргалка, ПК)	
VI.	Контроль засвоєння знань	Комп'ютерне тестування (учитель, ПК)	Обговорення отриманих результатів (учитель, учень, ПК)	
VII.	Постановка домашнього завдання	Повідомлення домашнього завдання та його роз'яснення (учитель, підручник, ПК)		
VIII.	Підсумок уроку	Оголошення кількісних результатів (учитель, ПК)	Якісний аналіз досягнення висунутих цілей (учитель, ПК)	

При підготовці до уроку з використанням інформаційно-комунікаційних технологій дотримуюся таких правил:

1. Інформаційно-комунікаційні технології – не самоціль, а засіб досягнення мети уроку.

2. Уроки з використанням інформаційно-комунікаційних технологій повинні відповідати принципам дидактики.

3. Не зупиняюся на апробованих, добре знайомих учням формах роботи з комп'ютерними засобами навчання, вивчаю можливості ІКТ, знаходжу нові форми інтерактивної взаємодії «учень – комп'ютер – учитель».

Маю певні напрацювання щодо впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання. З 2010 року працюю в міській творчій лабораторії над проблемою «Використання комунікативно-інформаційних технологій на уроках словесності – вимога часу».

Узяла участь у розробці методичного посібника «Використання інформаційних технологій на уроках української мови та літератури» для вчителів міста. Виступала на засіданні методичного об'єднання вчителів міста з теми «Використання інформаційно-комп'ютерних технологій на уроках української мови та літератури», «Методичні вимоги щодо створення мультимедійної презентації».

Є керівником «Школи педагогічної майстерності», що працює над упровадженням нових педагогічних технологій у навчально-виховний процес.

Щороку беру участь у міському конкурсі «Срібні родзинки», розробила ігрові вправи «Цейтнот», «Бюро знахідок», «Додай блиску та об'єму», презентувала їх серед учителів української мови та літератури міста. У 2015 році стала призером конкурсу.

У 2014 році взяла участь у міському конкурсі на кращий конспект уроку літератури рідного краю, посіла I місце в номінації 9–11 класи.

Виступила на засіданні педагогічної ради школи на тему «Із досвіду роботи. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури», створила мультимедійну презентацію з теми.

Уроки з використанням елементів інформаційно-комунікаційних технологій подаю до друку. Так, у журналі «Українська література в загальноосвітній школі» надруковано урок на тему «Микола Вороний. «Євшан-зілля». Поема про

необхідність повернення людині історичної пам'яті, усвідомлення своєї національної приналежності» (№ 6, 2013 рік), «Т.Шевченко. Розповідь про поета, його дитинство. Україна часів Т. Шевченка. Картини довколишнього світу, природи в поезії «За сонцем хмаронька пливе» (№12, 2013 рік), «Борис Грінченко. «Украла». Утвердження милосердя, доброти в оповіданні» (№2, 2014 рік), «Б.Антоненко-Давидович. «Слово матері». Заповіт неньки не цуратися простого народу, берегти рідну мову» (№ 2, 2015 рік).

У 2014 році отримала сертифікат лауреата Всеукраїнського конкурсу «І щоб його духом запліднити українську ниву» до 200-ліття від дня народження Т.Г.Шевченка. (Науково-методичний часопис «Українська література в загальноосвітній школі»).

З 2016 року є учасником науково-педагогічного проекту «Філологічний Олімп», в електронному журналі (№2-3, 2016) розміщено конспект вступного уроку з української мови для 9 класу на тему «Українська мова серед інших мов. Розвиток української мови» .

Створила власний сайт barvinok.jimdo.com.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури сприяє результативній участі учнів, яких я навчаю, в олімпіадах, конкурсах, підвищенню показників навчальних досягнень школярів.

У 2015-2016 навчальному році учень 8-Б класу Півень Владислав посів I місце в Міжнародному конкурсі з української мови імені Петра Яцика (II та III етапи). Учениці 5-А класу Сергієнко Катерина та 7-А класу Щербак Анна посіли II місце на II етапі Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика. Учениця 5-А класу Сергієнко Катерина брала участь у Міжнародному мовно-літературному конкурсі учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, на II етапі посіла I місце, на III –III місце, на IV – II місце. Учень 8-Б класу Півень Владислав брав участь у Всеукраїнській учнівській олімпіаді з

української мови та літератури, на II етапі посів II місце, на III – I місце, на IV – III місце.

У 2016-2017 навчальному році учень 9-Б класу Півень Владислав посів I місце в Міжнародному конкурсі з української мови імені Петра Яцика (II та III етапи). Учениця 6-А класу Сергієнко Катерина посіла III місце на II етапі Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика, I місця на II, III та IV етапах Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка. Учень 9-Б класу Півень Владислав брав участь у Всеукраїнській учнівській олімпіаді з української мови та літератури, на II та III етапах посів I місця.

Залучаю учнів до науково-дослідницької роботи в НТУ «Пошук».

Показники навчальних досягнень учнів з української мови та літератури такі:

Навчальний рік	К-ть учнів	Години	Рівні навчальних досягнень							
			Початковий		Середній		Достатній		Високий	
			К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
2013-2014										
Мова	49	19	-	-	15	31	32	65	2	4
Література	79		-	-	18	23	48	61	13	16
2014-2015										
Мова	83	20	-	-	40	48	41	49	2	3
Література	98		-	-	35	36	56	57	7	7
2015-2016										
Мова	92	22,5	-	-	46	50	40	43	6	7
Література	74		-	-	34	46	37	50	3	4

2016 -2017										
Мова	114	25,5	-	-	53	46	52	46	9	8
Література	81		-	-	31	38	41	51	9	11

Висновки та рекомендації

Переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій:

- індивідуалізація навчання;
- інтенсифікація самостійної роботи учнів;
- зростання обсягу виконаних на уроці завдань;
- розширення інформаційних потоків при використанні мережі Інтернет;
- підвищення мотивації та пізнавальної активності за рахунок різноманітності форм роботи, можливості включення ігрового моменту.

Комп'ютер дає вчителю нові можливості, дозволяючи разом з учнем отримувати задоволення від захопливого процесу пізнання, не тільки силою уяви розсовуючи стіни шкільного кабінету, але за допомогою новітніх технологій дозволяє зануритися в яскравий барвистий світ. Таке заняття викликає в дітей емоційний підйом, навіть учні з низьким рівнем навчальної мотивації охоче працюють із комп'ютером.

Інтегрування звичайного уроку з комп'ютером дозволяє вчителю перекласти частину своєї роботи на ПК, роблячи при цьому процес навчання більш цікавим, різноманітним, інтенсивним. Зокрема, стає більш швидким процес запису визначень, правил та інших важливих частин матеріалу, тому що вчителю не доводиться повторювати текст кілька разів (він вивів його на екран), учневі не доводиться чекати, поки вчитель повторить саме потрібний йому фрагмент.

Цей метод навчання дуже корисний для вчителів. Допомогає їм краще оцінити здібності й знання дитини, зрозуміти її, спонукає шукати нові, нетрадиційні форми й методи навчання, стимулює професійний ріст і все подальше освоєння комп'ютера.

Застосування на уроці комп'ютерних тестів і діагностичних комплексів дозволить учителю за короткий час отримувати об'єктивну картину рівня засвоєння матеріалу, що вивчається у всіх учнів і своєчасно його скоректувати. При цьому є можливість вибору рівня складності завдання для конкретного учня.

Важливо те, що відразу після виконання тесту (коли ця інформація ще не втратила свою актуальність), він отримує об'єктивний результат із зазначенням помилок, що неможливо, наприклад, при усному опитуванні.

Отже, на підставі представленого матеріалу можна стверджувати, що інформаційно-комунікаційні технології, що впроваджую на уроках української мови та літератури, сприяють формуванню вміння школярів працювати з інформацією, виховують особистість «інформаційного суспільства», поліпшують якість навчання за допомогою більш повного використання доступної інформації.

За рахунок інформаційно-комунікаційних технологій на уроках надається можливість використання додаткового матеріалу, підвищується ступінь наочності, посилюється мотивація навчання, підвищується інтерес до предмета, зокрема й за рахунок зацікавленості комп'ютерною технікою.

Але поряд із цим виникають різні проблеми при підготовці до уроків із використанням інформаційно-комунікаційних технологій, під час їх проведення.

Недоліки та проблеми застосування інформаційно-комунікаційних технологій

- Не всі учні забезпечені вдома комп'ютерами.
- У вчителя недостатньо часу для підготовки до уроку, на якому використовуються комп'ютери.
- Низький рівень техніко-технологічної культури.
- Відсутність комп'ютерів для кожного учня в кабінетах української мови та літератури.
- Відсутність можливості на уроках використовувати мережу Інтернет .
- Складно інтегрувати роботу на комп'ютері в поурочну структуру занять.

Отже, на практиці переконалася, що використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення української мови та літератури сприяє підвищенню ефективності навчально-виховного процесу, розвиває творчі здібності школярів, підвищує їх активність, сприяє надбанню навичок самоорганізації, допомагає розвивати пізнавальну активність учнів, підвищує інтерес до предмета, розвиває логічне мислення. Це результативний засіб формування компетентної особистості, громадянина сучасного інформаційного суспільства.

У подальшому продовжу роботу над реалізацією методичної проблеми «Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури як засобу підвищення якості навчальних досягнень та розвитку ключових компетентностей учнів 5-11 класів», працюватиму над підвищенням техніко-технологічної культури та розвитком ІКТ-компетентності.

Список використаних джерел

1. Андрій Уліщенко. Комп'ютер і вивчення словесності. Корисні поради // Дивослово. - 2006. -№10. – С.7 – 11.
2. Валентина Новосьолова. Використання сучасних методів, прийомів та засобів навчання на уроках лексикології. // Укр. мова і літ. в школі. — 2006. — № 5.
3. Віолетта Уліщенко. Представлення чи ілюстрування? (Презентація та її роль у діалогічному навчанні української літератури) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. - 2008. - № 9. – С.44.
4. Володимир Нищета. Метод проектів і його життєво-компетентнісний потенціал// Українська мова та література в загальноосвітній школі. — 2008. — № 8. — С. 3 - 12.
- 5.Інформатизація середньої освіти: програмні засоби, технології, досвід, перспективи / Ред. В.М. Мадзігон та Ю.О.Дорошенко. – К.: Наукова думка, 2003.

6. Скуратівський Л.В. Інформаційні технології як засіб мовленнєвого розвитку учнів у процесі навчання української мови в основній школі // Укр. мова і літ. в школі. — 2005. — № 4. — С. 7-10.
7. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. — Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2007. — 364 с.

Додатки

